

NAUJŪJŲ EUROPOS SĄJUNGOS VALSTYBIŲ MAKROEKONOMINIŲ RODIKLIŲ POKYČIAI INTEGRUOTOJE RINKOJE

Dalia Rudytė, Dovilė Karulaitienė, Rasa Reizgevičienė

Šiaulių universitetas

Anotacija

Pasaulio ekonomikos išsivystymo lygis ir vis labiau intensyvėjanti globalizacijos procesų skatinama ekonominė integracija meta iššūkį valstybėms padidinti konkurencinį pranašumą pasaulinėje rinkoje. Į ES 2004 m. įstojus 10 naujų valstybių, natūraliai kyla klausimai, kuo šių šalių ūkiai yra ir gali būti naudingi visos ES mastu, kiek šalių ekonomika atsilieka nuo išsivysčiusių ES šalių lygio, kaip šalys geba reguliuoti savo ekonominę politiką, ar galima joms padėti gaunant abipusės ekonominės naudos. Atlikus pagrindinių makroekonominių rodiklių analizę, galima išsamiau išnagrinėti šalių ekonominę situaciją, rezultatus ir perspektyvas. Tokie tyrimo rezultatai tampa aktualūs senesnėms ES narėms, nes analizės informacija gali padėti įvertinti bendradarbiavimo, investavimo ir kitokios ekonominės plėtros galimybes šiose šalyse.

Pagrindiniai žodžiai: naujosios ES šalys, makroekonominiai rodikliai, integruota rinka, konkurencingumas.

Įvadas

Straipsnio mokslinė problema, naujumas ir aktualumas. Mokslinėje literatūroje retai, o kartais apskirtai visai nepavyksta surasti išsamios naujųjų ES narių makroekonominių rodiklių analizės. Nors susidomėjimas šiomis šalimis pastaraisiais metais didėja. Šia tema aptartų klausimų užuominų galima rasti kai kuriuose publicistiniuose straipsniuose, mokslinių konferencijų medžiagoje ir finansų institucijų ataskaitose. Tačiau pateikiama medžiaga apsiriboja bendru valstybių įvaizdžiu arba siaura ekonomikos apžvalga. Daugiausiai dėmesio sulaukia nekilnojamo turto rinka ir kitos sritys, aktualios užsienio investuotojams. Naujųjų ES šalių narių pagrindinių makroekonominių rodiklių ir jų tarpusavio priklausomybės analizė padėtų įvertinti šių šalių ekonomikos būklę ir perspektyvas įstojus į ES.

Tyrimo problema. Kaip per penkerius metus kito analizuojami makroekonominiai rodikliai ir kokie veiksniai tai sąlygojo? Kokios pagrindinės analizuojamų šalių makroekonominių rodiklių kitimo tendencijos išryškėjo? Ar naujosios ES šalys išnaudojo at-

sivėrusias vienodas tarptautinių rinkų galimybes? Su kokiomis makroekonominių rodiklių problemomis susiduria naujosios ES šalys ir kokie galimi išskylančių problemų sprendimo būdai?

Makroekonomikos rodikliai parodo valstybės tam tikro laikotarpio ekonominės veiklos rezultata, kuris priklauso nuo Vyriausybės vykdomos ekonominės politikos priemonių, padedančių reguliuoti ūkį. Todėl tikslinga vertinti šių pagrindinių makroekonominių rodiklių įtaką šalies ekonominiams procesams.

Tyrimo objektas – naujųjų ES narių makroekonominiai rodikliai.

Tyrimo tikslas – išryškinti svarbiausius naujųjų ES valstybių makroekonominių rodiklių pokyčius, numatyti plėtros ir konkurencingumo didinimo integruotoje rinkoje priemones.

Šiam tikslui įgyvendinti buvo iškelti šie **tyrimo uždaviniai:**

1. Atlikti pagrindinių makroekonominių rodiklių, leidžiančių vertinti skirtingo dydžio ir lygio šalių konkurencines galimybes ir gebėjimą integruotis, analizę.
2. Išnagrinėti naujųjų ES narių pagrindinių makroekonominių rodiklių dinamiką 2003–2007 m. ir nustatyti jos pokyčius nulėmusius veiksnius.
3. Atskleisti pagrindines analizuojamų naujųjų ES šalių makroekonominės problemas išskiriant galimus jų sprendimo būdus.

Tyrimo metodai. Siekiant objektyviai pateikti analizės rezultatus, remiamasi ES statistikos departamento duomenimis, naujausiais šios srities tyrimais. Straipsnyje naudoti mokslinės literatūros analizės ir apibendrinimų metodai bei ekonominiai lyginamosios analizės metodai.

Kadangi makroekonominių rodiklių dinamiką sąlygoja pakankamai daug socialinių, psichologinių, technologinių, geografinių, politinių ir teisinių veiksnių, kuriuos empiriškai išmatuoti yra sudėtinga, apsiribojama tik ekonominių veiksnių įtaka makroekonominiams rodikliams. Analizėje aptariamos naujosios ES šalys, kurios yra įstojusios 2004 m.: Čekija, Estija, Kipras, Latvija, Lenkija, Lietuva, Malta, Slovakija, Slovėnija ir Vengrija. Tiriant šių šalių makroekon-

minius rodiklius, daugiausia remtasi „Eurostat“ duomenų bazės ir Lietuvos statistikos departamento prie LR Vyriausybės pateiktais statistiniais duomenimis. Surinkti ir susisteminti duomenys buvo analizuojami įvairiais aspektais. Atlikta dinaminė ir lyginamoji rodiklių analizė, kuri leido palyginti šalių rodiklių kitimo ir ūkio šakų vystymosi tempus su kitomis šalimis. Makroekonominių rodiklių kitimo tendencijų apibendrinimui naudotas sintezės metodas. Siekiant išskirti pagrindinius veiksnius, turėjusius įtakos makroekonominių rodiklių kitimui ir tų veiksmų įtakos kiekybiniam išmatavimui, naudota faktorinė analizė. Visi atliktų skaičiavimų duomenys apibendrinti, naudotas jų abstrahavimas, konkretizavimas, atlikta grafinė ir žodinė analizė.

Pagrindiniai makroekonominiai rodikliai

Makroekonomikos specialistai analizuoja šalies kaip visumos ekonominę plėtrą, o lygindami su kitomis šalimis, daugiausia dėmesio skiria laiko veiksniumi. Makroekonominės analizės tikslas – ne tik aiškinti ekonominius procesus, bet ir tobulinti ekonomikos politiką. Apibendrinus mokslinės literatūros šaltinius (McConnell, Brue, 2008; Blanchard, 2007; Krugman, Wells, 2006; Skominas, 2006; Snieška, 2005; Samuleson, Norhaus, 1999) galima teigti, kad dažniausia išskiriami makroekonominiai rodikliai, naudojami šalies ekonominei situacijai apibendrinti, yra BVP, infliacijos lygis, nedarbo lygis, TUI ir tarptautinės prekybos balansas.

Bendrasis vidaus produktas (BVP) – pagrindinis makroekonominis rodiklis, naudojamas šalies gyvenimo lygiui apibūdinti, ekonominio augimo tempams nustatyti, ūkio struktūrai apibūdinti ir tarptautiniams palyginimams (Skominas, 2006). BVP – tai per tam tikrą laikotarpį šalyje pagamintų prekių ir paslaugų vertinė išraiška – gamybinio šalies pajėgumo matas. BVP kaip ekonomikos pajėgumo, efektyvumo, aktyvumo, gyvenimo kokybės rodiklis pasaulyje naudojamas nuo 1930 m. ir pastaruoju metu sulaukia kritikos kaip nepakankamai atspindintis šalies gyvenimo kokybę ir gerovę. Barroso nuomone, praėjusiame šimtmečiuje suformuotas ekonominis rodiklis negali įvertinti šiandieninio pasaulio ekonominių ir socialinių pokyčių ir „pasenusiomis priemonėmis neįmanoma įvertinti, o tuo labiau įveikti šiandieninių ekonomikos iššūkių“ (Lauwrence, 2007). Galima sutikti, kad, siekiant įvertinti praėjusio šimtmečio industrinio laikotarpio ekonominį vystymąsi, sukurtas rodiklis objektyviai neatspindi mūsų dienų ekonominės ir socialinės gerovės, tačiau, kol nėra vieningai pasaulyje priimtas kitas ekonominės gerovės ir gyvenimo kokybės matas, straipsnyje naujųjų ES šalių ekonomika bus lyginama remiantis BVP rodikliu.

Antras makroekonominis rodiklis, padedantis identifikuoti šalies ekonominę būklę – infliacijos lygis. Bendriausia prasme infliacija yra kainų lygio

augimas (Samuleson, Norhaus, 1999). Infliacija yra ilgalaikis pinigų perkamosios galios mažėjimo procesas. Vieni autoriai teigia, kad infliacija, pasižyminti nedideliais tempais iki 4,7 proc., yra tarsi rinkos efektyvinimo mechanizmas (McConnell, Brue, 2008). Jei tempai nedideli, tai skatinamos investicijos, mažėja nedarbas, didėja realioji gamybos apimtis. Kiti autoriai yra gana kategoriški ir teigia, kad trumpalaikė skatinančios infliacijos nauda neatsveria nelauktos, aukštos, neefektyviai valdomos infliacijos žalos ekonomikai (Butautas, 2008; Krugman, Wells, 2006). Infliacijos rodiklio pokyčiai svarbūs šalies ekonomikai, šalies produkcijos konkurencingumui, potencialiems investuotojams, vartotojams, kadangi destabilizuoja ekonomiką, apsunkina ateities perspektyvų numatymą, rinkos dalyviams skatina elgtis neracionaliai. Dėl neigiamo poveikio infliacijos rodiklio pokyčių ribą, siekiant išvengti euro valiutą, nurodo Maastrichto kriterijų reikalavimai.

Vienu iš reikšmingiausių ekonomikos kitimą atskleidžiančių rodiklių yra nedarbo lygis, kuris parodo šalies bedarbių skaičiaus ir darbo jėgos santykį. Nedarbo lygis parodo reikšmingiausio gamybos išteklių panaudojimo laipsnį šalies ekonomikoje. Mokslinėje literatūroje taip pat akcentuojamos socialinės ir psichologinės neigiamos nedarbo pasekmės, skatinančios valstybes kovoti su nepageidaujamu ir žalingu nedarbo lygio augimu. Nedarbo problemos aktualumą stiprina ir tai, kad yra įrodyta šio rodiklio sąveika su daugeliu kitų ekonominių indikatorių. Atlikta nemažai tyrimų, siekiant nustatyti nedarbo lygio ryšį su kitais ekonominiais rodikliais. Beržinskienė ir Martinkus (2005) išskyrė koreliacinius ryšius tarp nedarbo lygio ir infliacijos, BVP, gyventojų migracijos saldo, gimimų skaičiaus, nusikaltimų skaičiaus, bendrosios pramonės produkcijos, vidutinio bruto darbo užmokesčio ir kt. Wilkinson (2000) atskleidė, kad nedarbo lygio augimą galima naudoti kaip priemonę kovojant su šalyje augančia infliacija. Ryšys tarp dviejų ekonomikos problemų buvo įrodytas dar praėjusio šimtmečio viduryje (Hoover, 1967). Nedarbo lygio ir infliacijos lygio priklausomybė buvo daugelio užsienio mokslininkų tyrimų objektu (Rummery, 2002). Kareivaitė ir Tamašauskienė (2007) minėtąjį ryšį patvirtino remiantis JAV pavyzdžiu.

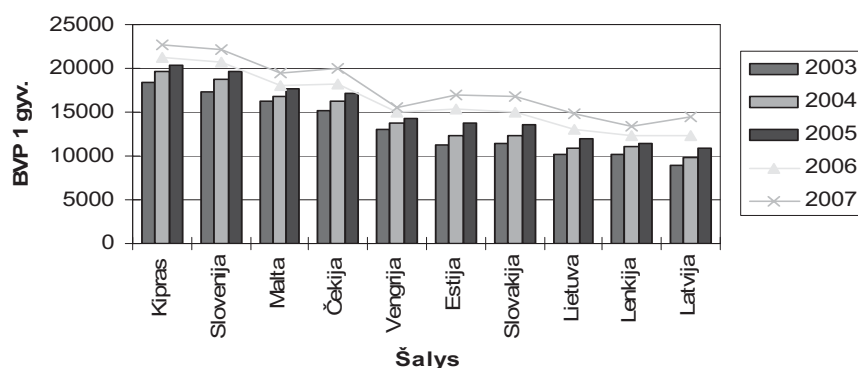
Prekyba – viena seniausių tarptautinių santykių formų. Tarptautinė prekyba praplečia rinkas prekėmis ir paslaugomis, kurios mums būtų nepasiekiamos, todėl vartotojams atsiranda didesnis pasirinkimas už konkurencingą kainą. Pasak Epping (1995), kiekvienoje šalyje gaminamos prekės ir paslaugos, kurios suvartojamos vietoje arba eksportuojamos į kitas šalis. Tarptautinė prekyba skatina ekonomikos augimą, tačiau kartu daro ir didesnę įtaką tradicinėms pramonės šakoms, gamtos išteklių naudojimui, klimatui ir kt. Padeda jos dalyviams sparčiau plėtoti šalies ūkį, skatina konkurenciją, geriau tenkinami vartotojų

poreikiai ir sudaromos sąlygas ekonominiam ir socialiniam atsilikimui įveikti. Tarptautinę prekybą charakterizuoja tarptautinės prekybos balanso rodiklis. Siekiama kiekvienos šalies balanso būseną yra grynas eksportas, reiškiantis pinigų „parvežimą“ į šalį. Šis rodiklis leidžia spręsti apie šalies produkcijos konkurencingumą tarptautinėje rinkoje, lyginamąjį pranašumą ir šalies vartojimo savybes. Naujųjų ES šalių įstojimas į ekonominį bloką atvėrė naujas rinkas, o šalių gebėjimą pasinaudoti šiomis sąlygomis ir identifikuoti pagrindines problemas leidžia tarptautinio prekybos balanso analizė kitų makroekonominių rodiklių kontekste.

TUI yra ir valstybės ekonominio augimo rodiklis, ir priemonė, kryptingai naudojama tam augimui pasiekti. Jos reikšmingos ilgalaikėje šalies ekonomikos plėtroje ne tik kaip kapitalo šaltinis, bet ir didinant vietos ekonomikos konkurencingumą. Tai galima padaryti dėl technologijų perdavimo, infrastruktūros stiprinimo, taip pat didinant produktyvumą ir sukuriant naujas įdarbinimo galimybes. TUI reikšmingos didinant eksportą [19]. Tiesiogine investicija pagal (TVF) metodiką ES statistikos tarnybos ir EBPO metodinius nurodymus yra laikoma tokia investicija, kurios pagrindu susiformuoja ilgalaikiai ekonominiai-finansiniai santykiai ir interesai tarp tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginės investavimo įmonės [17]. Analizuojant autorių (Ginevičius, 2005; Kvainauskaitė, 2004; Dunning, 1996; Makki, 2004; Shatz, 2000; Asiedu, 2004; Piggott, 2006; Veitas, 2009; McGrath, 1999; Evans, 2009) darbus apie TUI matyti, kad jos apibūdinamos skirtingai. Tačiau svarbiausias momentas, pasak Ginevičiaus (2005), išlieka, kad TUI suprantamos kaip vienoje valstybėje esančių firmų investicinės išlaidos įkurti įmones kitose valstybėse. Kalbant apie TUI įtaką šalies ekonomikai, moksliniai požiūriai išsiskiria: vieni autoriai (Ginevičius, 2005; Kvainauskaitė, 2004; Dunning, 1996; Piggott, 2006; McGrath, 1999; Evans, 2009) labiau akcentuoja privalumus, kiti autoriai (Shatz, 2000; Veitas, 2009) linkę tai vertinti neigiamai.

Naujųjų ES šalių makroekonominių rodiklių pokyčiai po įstojimo į ES

BVP apimtis priklauso nuo šalies išsivystymo lygio, disponuojamų išteklių ir kitų veiksnių. Gyventojų skaičius BVP apimtį sąlygoja ne tik kaip darbo išteklius, bet ir kaip paklausos elementas su savo vartojimo išlaidomis. Tarp naujųjų ES šalių labiausiai ekonomiškai išsivysčiusios yra Kipras, Slovėnija ir Malta. Šiose šalyse realusis BVP, tenkantis 1 gyventojui, yra didžiausias (žr. 1 pav.), nors absoliutus BVP dydis jose yra mažiausias tarp analizuojamų šalių. Mažiausias BVP dydis tenka 1 Latvijos gyventojui. Lietuva pagal šį rodiklį taip pat yra viena silpniausiai išsivysčiusi šalis pagal lyginamas šalis. Per visą analizuojamą laikotarpį nė vienos iš dešimties naujųjų narių BVP dydis, tenkantis 1 gyventojui, nepasiekė analogiško laikotarpio ES vidurkio. Kipro rodiklis už ES vidurkį buvo kasmet mažesnis vidutiniškai 2200 EUR, Slovėnijos – 2960 EUR, Maltos – 5060 EUR. Neigiamas atotrūkis tarp BVP dydžio, tenkančio 1 gyventojui, Latvijoje ir ES vidurkio analizuojamu laikotarpiu buvo beveik 6 kartus didesnis nei Kipro, daugiau nei 3 kartus didesnis nei Slovėnijos ir daugiau nei dvigubai didesnis nei Maltos. Pagal BVP augimo tempus tarp naujųjų ES šalių lyderiauja Latvija. Lyginant su 2005 m. BVP, tenkantis 1 gyventojui, padidėjo 12,2 proc. Vertinant rodiklio kitimo tempus, galima teigti, kad Latvijoje BVP, tenkantis 1 gyventojui, augo sparčiausiai iš visų lyginamų valstybių – vidutiniškai po 9,7 proc. kasmet. Pagal rodiklio augimo tempą antroje vietoje yra Lietuva. Jos BVP 1 gyventojui kasmet augo po 8,4 proc., trečiojoje vietoje – Estija (vidutinis augimo tempas – 8,1 proc.). BVP 1 gyventojui analizuojamu laikotarpiu mažėjo tik 2003 m. Maltoje (vidutinis mažėjimo tempas – 0,3 proc.). Nuo įstojimo į ES Maltos BVP 1 gyventojui kasmet augo, tačiau jos augimo tempai yra patys mažiausi tarp naujųjų ES narių, nors beveik sutampa su ES BVP 1 gyventojui augimo vidutiniu tempu. Kipro realiojo BVP 1 gyventojui vidutinis augimo tempas taip pat yra vienas mažiausių tarp analizuojamų šalių.

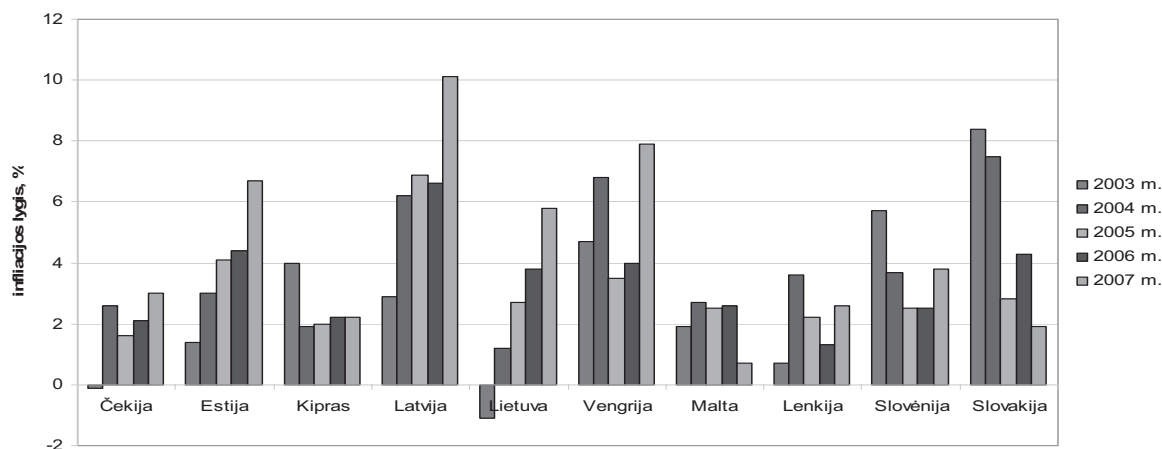

1 pav. Naujųjų ES šalių BVP 1 gyventojui dinamika 2003–2007 m.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis „Eurostat“ duomenimis.

Apibendrinant BVP rodiklio pokyčius, galima teigti, kad labiausiai ekonomiškai atsilikusios šalys turėjo didžiausią stimulą ir potencialą augti. Rodiklio dinamiškos pokyčių analizė leidžia daryti išvadą, kad

BVP mažiausiai keitėsi tų šalių, kurios turi gana tvirtą specializaciją – turizmą. Baltijos šalys, neturinčios specializacijos, sėkmingiausiai „ieškojo savęs“ ir vystėsi sparčiausiai.

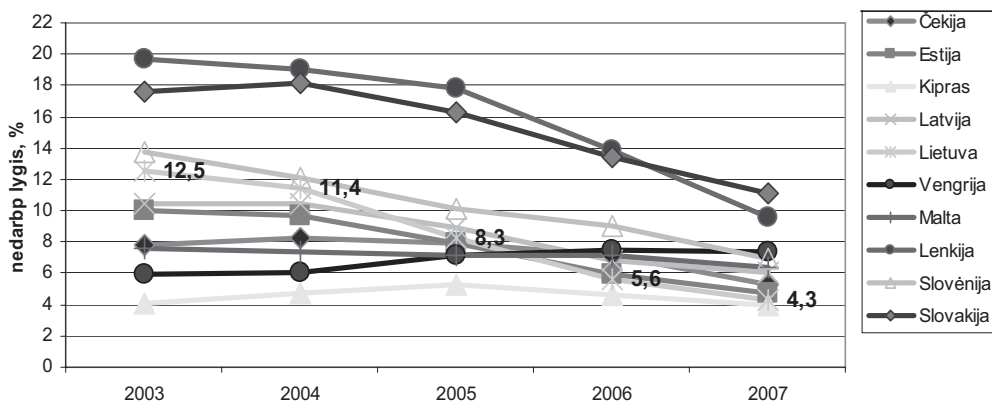

2 pav. Naujųjų ES šalių infliacijos lygis 2003–2007 m.
Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis „Eurostat“ duomenimis.

Analizuojamu 2003–2007 m. tarp naujųjų ES šalių didžiausia infliacija buvo Latvijoje (vid. 6,54 proc.), Vengrijoje (vid. 5,38 proc.) ir Slovakijoje (vid. 4,98 proc.). Mažiausia infliacija tarp naujųjų ES šalių buvo Čekijoje (vid. 1,84 proc.), Maltoje (vid. 2,08 proc.) ir Lenkijoje (vid. 2,08 proc.). Lietuvoje analizuojamu laikotarpiu infliacija vidutiniškai siekė 2,48 proc. ir, lyginant su kitomis naujomis ES šalimis, didesnė vidutinė infliacija buvo Latvijoje, Vengrijoje, Slovakijoje, Estijoje ir Slovėnijoje. Tačiau lyginant absoliutų padidėjimą, infliacija analizuojamu laikotarpiu sparčiausiai išaugo Latvijoje ir Lietuvoje – atitinkamai 7,2 ir 6,9 proc. punkto (žr. 2 pav.). Pasak Vanags (2007), spartų infliacijos Latvijoje augimą sukėlė nuvertėjęs latas, išaugusios importo kainos, padidėjusios administracinės kainos ir infliacijos augimo lūkesčiai. Infliaciją skatino kreditais paremtas asmeninis vartojimas ir investicijos. Lietuvoje infliacijos didėjimui įtakos turėjo sparčiai pasaulyje brangusios kuro kainos, padidėję akcizo mokesčiai ir administraciniai mokesčiai (Hansen, 2007). Infliacijos augimui įtakos turėjo ir mažos indėlių palūkanos, kurios skatino ne taupymą, o vartojimą, taip pat išaugęs darbo jėgos mobilumas, kuris skatino darbo užmokesčio augimą, taip sukeldamas pasiūlos infliaciją. Lietuvoje išleidžiami emigrantų pinigai skatino paklausos infliaciją. Sparčiausias infliacijos augimas analizuojamu laikotarpiu Latvijoje ir Lietuvoje užkirto kelią įsivesteurą. Neefektyvus infliacijos lygį mažinančių priemonių panaudojimas, šalies mokesčių politika ir darbo jėgos mobilumo didėjimas sudarė prielaidas infliaci-

jos lygio augimui, nors Maltoje, Slovėnijoje, Lenkijoje ir Kipre jis beveik nekito.

Nevienodas šalių ekonominio išsivystymo lygis sąlygoja ir skirtingą nedarbo lygį. Ekonomiškai stipriose valstybėse nedarbo lygis paprastai būna žemas, o silpnesnėse – aukštesnis. Naujųjų ES šalių nedarbo lygis 2003–2007 m. iliustruojamas 3 pav. Analizuojamu laikotarpiu didžiausias nedarbo lygis 2003 m. buvo Lenkijoje (19,7 proc.), Slovakijoje (17,6 proc.), Lietuvoje (12,5 proc.) ir Latvijoje (10,5 proc.). Lietuva tuo metu užėmė trečią vietą pagal didžiausią nedarbo lygį tarp nagrinėjamų naujųjų ES šalių. 2003 m. pagal nedarbo lygio rodiklį Lietuva viršijo ES-25 3,5 procentiniais punktais, o ES-15 – net 4,6 procentiniais punktais. 2007 m. didžiausias nedarbo lygis užregistruotas Slovakijoje (11,1 proc.), Lenkijoje (9,6 proc.) ir Vengrijoje (7,4 proc.). Lietuva savo ruožtu sėkmingai pasitraukė iš didžiausią nedarbo lygį turinčių valstybių. Lietuvos nedarbo lygio absoliutus sumažėjimas buvo didžiausias (8,2 proc.) po Lenkijos (10,1 proc.), lyginant su kitomis naujosiomis ES valstybėmis. Analizuojamu laikotarpiu visose nagrinėjamose valstybėse, išskyrus Vengriją, nedarbo lygis absoliučiai ir vidutiniškai mažėjo. Tai lėmė spartus ekonomikos augimas, užimtumo didėjimas. Lyginant Lietuvą su kitomis Baltijos šalimis 2003 m., šalies situacija dėl nedarbo lygio buvo prastesnė, tačiau 2007 m. Lietuvoje nedarbo lygis (4,3 proc.) buvo mažesnis nei Latvijos (6,0 proc.) ir Estijos (4,7 proc.). Tokių spartų nedarbo lygio mažėjimą lėmė šalies ekonomikos augimas, ekonominės ir socialinės situacijos gerėjimas ir išaugusi emigracija.

3 pav. Naujųjų ES šalių nedarbo lygis 2003–2007 m.
Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis „Eurostat“ duomenimis.

Vienas svarbiausių šalies makroekonominių rodiklių, lemiančių sukuriama BVP dydį šalyje, yra grynasis eksportas. Šalims įstojus į ES, prekyba tarp ES priklausančių šalių vyksta be muitų, o trečiosioms šalims taikomi vienodi muitų tarifai. Spartus šalių ekonomikos augimas, didėjantis gyventojų vartojimas ir užsienio prekybos liberalizavimas buvo pagrindinės priežastys, sąlygojusios importo ir eksporto apimčių didėjimą analizuojamu 2003–2007 m. laikotarpiu. Siekiant įvertinti naujųjų ES šalių prekybinius pajėgumus BVP didinti, pateikiami šalių eksporto ir importo rodikliai 2003–2007 m. Eksporto dinaminiai pokyčiai pateikti 1 lentelėje. Daugiausia per analizuojamą laikotarpį eksportavo Lenkija: 2003 m. už 8,6 mlrd. eurų ir per penkerius metus šios šalies eksportas išaugo net 2,5 karto. Lenkijos pagrindinės eksporto partnerės yra kitos ES narės, Rusija ir Ukraina. Pagal eksporto apimtį tarp naujųjų ES šalių antroji yra Vengrija, kurios eksporto apimtys vidutiniškai sudarė 10 mlrd. eurų, trečioji – Čekija (atitinkamai 9,1 mlrd. eurų). Sparčiausi eksporto didėjimo tempai užfiksuoti Estijoje – 3,4 karto, lėčiausi Maltoje – 1,1 karto. Naujųjų ES šalių narių eksporto apimtys 2003–2007 m. vidutiniškai sudarė tik 4,68 proc. bendro ES-27 eksporto. Naujosios ES šalys narės skiriasi savo plotu, gyventojų skaičiumi, todėl ir eksportuojamų prekių apimčių skirtumai yra tokie dideli, kaip ir importuojamų. Daugiausiai per analizuojamą laikotarpį importavo Lenkija – vidutiniškai už 23,18 mlrd. Eurų, ir per penkerius metus šios šalies importas išaugo net 1,76 karto. Ypač augo kuro ir gavybos pramonės produktų importas. Tačiau tarp ES-27 šios šalies importas sudaro mažą 1,9 proc. dalį. Pagal importo apimtį tarp naujųjų ES šalių antroji yra Vengrija, kurios importo apimtys vidutiniškai sudarė 17,26 mlrd. eurų, trečioji – Čekija (atitinkamai 13,44 mlrd. eurų). Lietuvos importo apimtys vidutiniškai sudarė 4,77 mlrd. eurų ir išaugo 1,5 karto. Sparčiausi importo didėjimo tempai užfiksuoti Latvijoje ir Slovakijoje – 2,2 karto, lėčiausi – Maltoje. Naujųjų ES šalių narių importas per 2003–2007 m. vidutiniškai sudarė tik 6,4 proc. nuo bendro ES-27

importo. Netolygūs prekybos mastai formavosi dėl turimų išteklių ir vidaus vartojimo apimčių skirtumų. Tik dviejų naujųjų ES šalių (Maltos, Slovėnijos) prekybos balansai buvo palankūs, t. y. šalys daugiau eksportavo nei importavo. Kitų 8 naujųjų ES narių importas viršijo eksportą – prekybos balansas buvo neigiamas. 2003–2007 m. Lenkijos prekybos deficitas vidutiniškai sudarė 8 mlrd. eurų, o Vengrijos – 7,2 mlrd. eurų. Šių šalių prekybos saldo maisto, gėrimų ir tabako produkcijai buvo teigiamas. Lenkijos ir Vengrijos prekybos deficitas buvo didžiausias, nors per analizuojamą laikotarpį Lenkijos prekybos deficitas didėjo, o Vengrijos sumažėjo beveik 2 mlrd. eurų. Estijos ir Latvijos prekybos deficitas neperžengė 1 mlrd. eurų ribos. Lietuvos prekybos deficitas šiuo atveju buvo didesnis nei kitų Baltijos šalių, tačiau taip pat pasižymėjo mažėjimo tendencija.

1 lentelė

Naujųjų ES šalių eksportas 2003–2007 m.

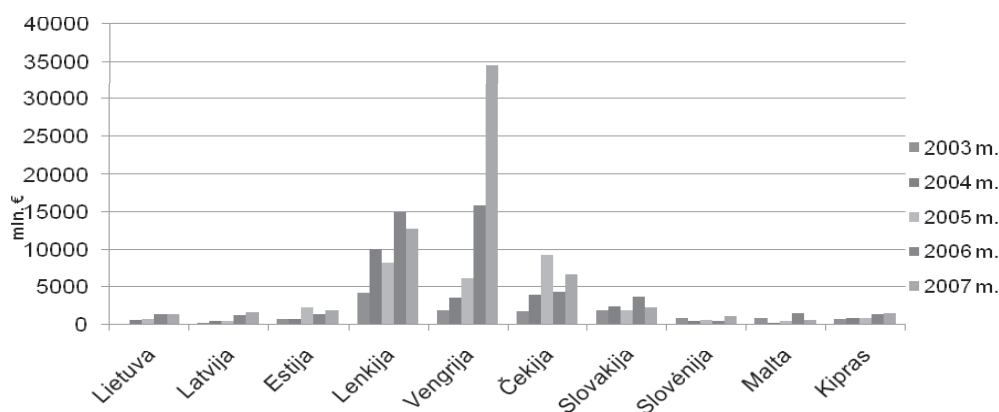
Šalis	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.
Čekija	5,46	7,13	9,08	10,82	13,15
Estija	0,7	0,94	1,36	2,66	2,39
Kipras	0,16	0,25	0,32	0,32	0,29
Latvija	0,53	0,73	0,97	1,35	1,67
Lenkija	8,59	11,87	15,37	18,56	21,6
Lietuva	2,29	2,45	3,26	4,1	4,41
Malta	1,02	1,02	0,92	1,05	1,14
Slovėnija	3,59	4,28	4,93	5,85	6,74
Slovakija	2,72	2,97	3,29	4,36	5,63
Vengrija	6,03	7,56	9,66	12,46	14,65

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis „Eurostat“ duomenimis.

Apibendrinant naujųjų ES šalių prekybos tendencijas 2003–2007 m. galima teigti, kad bendrosios eksporto ir importo apimtys augo. Naujųjų ES šalių eksportas 2003–2007 m. visame ES-27 eksporte sudarė vidutiniškai 4,68 proc., importas – 6,4 proc. nuo bendro ES-27 importo, prekybos balansas buvo nepalankus ir sudarė vidutiniškai – 2,6 mlrd. eurų.

TUI, kaip ir kiti makroekonominiai rodikliai, įvairiose šalyse būna labai skirtingos. Tai sąlygoja kiekvienos šalies ekonominis išsivystymo lygis. Ekonomiškai stipriose valstybėse paprastai TUI srautai būna didesni, tuo tarpu silpnesnėse, priešingai, – mažesni (žr. 4 pav). Pagal TUI srautus analizuojamu laikotarpiu Lietuva užėmė paskutinę vietą naujosiose ES šalyse. 2003 m. Lietuva siekė vos 0,05 procentinių punktų ES-25 vidurkio (358196 mln. eurų). 2007 m. didžiausias TUI srautas užregistruotas Slovakijoje (34504 mln. eurų), Lenkijoje (12834 mln. eurų) ir Čekijoje (6673 mln. eurų). Lietuva, 2007 m. pritraukusi net 1473 mln. Eurų TUI, aplenkė Slovėniją (1165 mln. eurų) ir Malta (685 mln. eurų). TUI absoliutus padidėjimas Lietuvoje 2003–2007 m. sudarė 1313 (mln. eurų), lyginant su kitomis naujosiomis ES šalimis. Absoliučiu TUI padidėjimu Lietuva pralenkė Estiją, Kiprą, Malta, Slovėniją ir Slovakiją. Lyginant Lietuvą su Baltijos šalimis, 2003 m. pastebėta, kad šalies situacija TUI atžvilgiu buvo prastesnė, tačiau iki 2007 m. investicijų srautas, lyginant su 2003 m., padidėjo net 9,2 kartais. Tuo tarpu Latvijoje analizuojamu laikotarpiu TUI padidėjo 6 kartais, Estijoje – 2,4 karto. Tokį spartų TUI didėjimą Lietuvoje lėmė itin spartus ekonomikos augimas, ekonominės, socialinės

bei investicinės situacijos gerėjimas šalyje. Didžiausi TUI, tenkančių 1 gyventojui, srautai 2003 m. buvo Maltoje (2131,9 eurų), Kipre (1106,1 eurų) ir atitinkamai ES-25 TUI, tenkančių 1 gyventojui, vidurki (783,8 eurų) aplenkė 1,7 ir 1,4 karto. Tuo metu Lietuva užėmė paskutinę vietą pagal TUI srautus, tenkančius 1 gyventojui (46,2 eurų). 2007 m. didžiausias TUI srautas, tenkantis 1 gyventojui, buvo Vengrijoje (3427,7 eurų), Kipre (2039,3 eurų) ir Maltoje (1679,7 eurų). Tuo tarpu Lietuva 2007 m. pritraukusi 435,2 eurus TUI, tenkančių 1 gyventojui, aplenkė Lenkiją (336,6 eurų), tačiau visos kitos naujosios ES šalys lenkia Lietuvos TUI srautus, tenkančius 1 gyventojui. Analizuojamu laikotarpiu Lietuvoje, Latvijoje, Kipre ir Vengrijoje TUI, tenkančios 1 šalies gyventojui, absoliučiai ir vidutiniškai didėjo. Lyginant Lietuvą su Baltijos šalimis 2003 m. pastebima, kad šalies situacija TUI, tenkančių 1 šalies gyventojui, atžvilgiu buvo blogesnė, nors iki 2007 m. TUI srautas, tenkantis 1 šalies gyventojui, lyginant su 2003 m. padidėjo 9,4 karto, tuo tarpu Latvijoje analizuojamu laikotarpiu TUI, tenkančios 1 šalies gyventojui, padidėjo 6,2 karto, Estijoje – 2,4 karto. Tokį spartų TUI didėjimą Lietuvoje nulėmė spartus ekonomikos augimas ir investicinės aplinkos gerėjimas.

4 pav. Naujųjų ES šalių tiesioginių užsienio investicijų dinamika 2003–2007 m.
Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis „Eurostat“ duomenimis.

Atlikus naujųjų ES narių (ES-10) pagrindinių makroekonominių rodiklių retrospektyvos analizę, nustatyta, kad, stojant į ES, geriausi ekonominiai rodikliai buvo Maltoje ir Kipre. Analizuojamu laikotarpiu šių šalių ekonominiai rodikliai nežymiai gerėjo. Baltijos šalis, kai kuriais atvejais ir Lenkiją, būtų galima pavadinti „kraštutinumu“ valstybėmis. Vertinant absoliučius makroekonominių rodiklių dydžių pokyčius analizuojamu laikotarpiu, šios šalys beveik visada būdavo pirmos arba paskutinės, t. y. nuolat atsidurdavo sąrašo pabaigoje ar priekyje, dažniausia rodančiame blogiausius analizuojamo rodiklio rezultatus. Kita vertus, stebint rodiklių pokyčių tempus, minėtos valstybės neretai būdavo toje sąrašo pusėje, kuri rodė didžiausius rodiklio pokyčius, ne visada reiškiančius

ekonominio reiškinio ėjimą pageidaujamos būklės link.

Bendrosios naujųjų ES šalių makroekonominių rodiklių tendencijos

Ekonomiškai stipriausiai išsivysčiusių šalių yra gana žemi infliacijos ir nedarbo lygiai, taip pat mažos tiek eksporto, tiek importo apimtys ir teigiamas tarptautinės prekybos balansas. Atliktas tyrimas parodė, kad tarp naujųjų ES narių turinčios geriausius ekonominio išsivystymo lygio rodiklius šalys pritraukia mažiausiai TUI. Nors TUI yra viena daugelio ekonominio augimo priežasčių, nereikėtų pamiršti, kad šalies ekonomikos potencialas ir patrauklumas yra tiesiogiai susietas su TUI skatinimu. Malta, Kipras ir

Slovėnija, stodamos į ES pagal BVP dydį, tenkanti 1 gyventojui, buvo pirmosios tarp naujųjų ES šalių. Galima teigti, kad narystės ES laikotarpis šių šalių ekonomiką ne paskatino, o pristabdė. Kipro ir Maltos BVP, tenkančio 1 gyventojui, augimo tempai ne tik mažiau, bet ir kasmet lėtėjantys. Mokslinėje literatūroje „skatinančiu“ laikomas ir minėtoms valstybėms būdingas infliacijos lygis kasmet turi tendenciją dar mažėti. Tai yra vienas signalų, kad ekonomikos vystymasis lėtėja. Maltos teigiamas užsienio prekybos balansas leidžia daryti išvadą, kad šalis geba tiek vietinei, tiek tarptautinei rinkai pateikti konkurencingas prekes ir paslaugas. Pastebima neigiama poveikį šalies ekonomikai daranti TUI 1 gyventojui mažėjimo tendencija. Slovėnijos TUI vienam gyventojui rodiklis, nors ir skirtingai nuo Maltos augo, tačiau augimo tempai buvo vieni mažiausių. TUI vienam gyventojui pokyčiai priešingi nei Maltos ir Slovėnijos. Šios vienos labiausiai ekonomiškai išsivysčiusios šalies TUI 1 gyventojui augo sparčiau nei daugelio kitų naujųjų ES šalių.

Analizuojant silpniausiai ekonomiškai išsivysčiusių naujųjų ES narių makroekonominių pokyčių tendencijas, pastebima, kad didžiausią ekonomikos augimo potencialą, įstojus į ES, turėjo Lietuva, Latvija ir Estija. Absoliutus šių šalių BVP dydis, tenkantis 1 šalies gyventojui, buvo ir liko mažiausias, nors augo sparčiausiai. Toks spartus ekonomikos vystymasis siejamas su ekonomine gyventojų migracija, išaugusiu namų ūkių vartojimu, lėmusiu aukščiausią infliacijos lygį ir sparčiausią jo augimą. Minėti veiksniai sudarė sąlygas ilgametės šalių problemos – nedarbo lygio – mažinimui. Nedarbo lygis Baltijos valstybėse mažėjo sparčiausiai iš visų naujųjų ES šalių. Padidėjusios vartojimo skolon galimybės, emigrantų įvežti į šalį pinigai, skatinanti fiskalinė politika, infliacijos augimas prisidėjo prie šalies gaminamos produkcijos konkurencingumo mažėjimo ir lėmė tarptautinės prekybos balanso deficitą. Tai parodo, kad Baltijos šalys neišnaudojo atsivėrusių tarptautinių rinkų galimybių ir negebėjo įveikti užsienio sektoriaus konkurencijos. Remiantis TUI rodiklio pokyčiais, galima teigti, kad dėl augančios ekonomikos didėjo vartojimo išlaidos. Baltijos šalių TUI absoliutus dydis yra vienas mažiausių, o augimo tempai yra vieni lėčiausių.

Ekonominiu požiūriu silpniausios naujosios ES šalys, įstojusios į ES, sėkmingai išsprendė nedarbo problemas. Tai siejama su naujų darbo rinkų atsivėrimu naujųjų ES šalių bedarbiams. Minėtoms valstybėms politiniai, ekonominiai ir socialiniai pokyčiai tapo iššūkiu, ir aukšti infliacijos tempai įrodė, kad valstybės stokoja ekonominių procesų pažinimo ir valdymo kompetencijos.

Pagrindinės naujųjų ES šalių makroekonominės problemos

Naujosiose ES šalyse, kuriose TUI nėra didelės (pvz., Lietuvoje, Latvijoje, Estijoje, Slovėnijoje),

reikėtų kurti palankesnę investicinę aplinką, siekiant pritraukti didesnius TUI srautus. Itin svarbus yra TUI skatinimas į tas sritis, kurios didintų eksporto apimtį, skiriant daugiau dėmesio aukštųjų technologijų plėtrai. Būtina derinti kiekvienos analizuojamos valstybės ir užsienio investuotojų lūkesčius bei interesus, taip pat tobulinti rizikos priežiūros institucinę infrastruktūrą ir veiklą. Tradicinį verslą keičiant elektroniniam verslui, nacionalinės informacinės infrastruktūros ir naujų technologijų plėtra, grindžiama efektyvia teisine baze, sukuria prielaidas išmanyti informacines technologijas, ugdyti kompiuterinį raštingumą, plėtoti skaitmeninę ekonomiką, viešąjį sektorių ir elektroninę demokratiją. Šių veiksmų globali integracija tampa valstybės konkurencingumo sąlyga (Atkočiūnienė, 2006). Todėl, siekiant šalinti kliūtis investicijoms, rekomenduotina sudaryti palankias teises ir ekonomines sąlygas plėtoti elektroninį verslą, kadangi šalies informacinė infrastruktūra yra verslo plėtojimo sąlyga.

Efektyviausias būdas pritraukti užsienio investuotojų kapitalą – Laisvųjų ekonominių zonų (toliau – LEZ) steigimas), turintis teigiamos įtakos užimtumo lygio didėjimui, nedarbo mažėjimui, BVP ir eksporto augimui ir šalies įmonių konkurencingumo didėjimui. LEZ teikiama nauda iliustruoja Klaipėdos LEZ pavyzdys, kai per pastaruosius penkerius metus į Klaipėdos LEZ investuota vos 25 mln. Lt, tačiau pritraukta daugiau nei 600 mln. Lt investicijų. Tai sėkmingos LEZ veiklos įrodymas, kai investicijų grąža 24 kartus viršija įdėtą nuosavą kapitalą, todėl ekonomiškai atsilikusioms naujosios ES šalims (Lietuvai, Latvijai, Slovėnijai) reikalinga Vyriausybės parama, kad valstybėje būtų kuriama ir modernizuota infrastruktūra (magistralinių kelių), steigiami inkubatoriai, mokslo ir technologijų parkai.

ES komisija yra uždraudusi Laisvųjų ekonominių zonų steigimą ES, todėl Europai iškyla reali grėsmė atsilikti nuo pažangių industrinių valstybių (Pietų Korėjos, Taivano, Honkongo, Singapūro), nors vienas svarbiausių TUI skatinančių veiksnių yra LEZ steigimas. Šiandien pasaulyje yra daugiau nei 5000 LEZ: jos veikia 120 valstybių, laisvosiose ekonominėse zonose dirba nei 40 mln. žmonių, tokių zonų apyvarta skaičiuojama trilijonais dolerių. Taigi rekomenduojama LR Vyriausybei pateikti siūlymą ES komisijai panaikinti LEZ steigimo draudimą.

Dabartinė ekonominio nuosmukio situacija Europoje yra palanki mažinti mokesčius, nes augant TUI, skatinamas ekonominis augimas. Pasaulio banko ekspertų teigimu, sumažinus pajamų mokesčių tarifus, biudžetas per kelerius metus susibalansuoja ir tolygiau paskirstoma mokesčių našta. Ypač ekonomiškai atsilikusiose srityse tikslinga mažinti mokesčius (pvz., pelno, gyventojų pajamų mokesčių). Tuomet potencialūs investuotojai būtų suinteresuoti būtent į šias

šalis investuoti, o šalys turėtų realių perspektyvų kelti bendrą ekonomikos lygį. Gyventojų pajamų mokesčio tarifo mažinimas turėtų teigiamų pasekmių: skatintų ekonomikos augimo tempus, didintų šalies įmonių konkurencingumą ir skatintų tiesiogines užsienio investicijas, padėtų stabdyti naujųjų ES šalių gyventojų emigracijos procesą, mažinti „šešėlinę“ ekonomiką ir efektyvinti kovą su nelegaliu darbo užmokesčiu.

Bendrame ES-27 kontekste naujųjų ES narių prekybos apimtys yra pakankamai mažos, t. y. sudaro tik 4–6 proc. Siekiant padidinti eksporto apimtis, naujosios ES šalys turėtų rinkai pasiūlyti didesnės pridėtinės vertės produkciją, t. y. orientuotis į aukštųjų ir aukštesniųjų technologijų produkto kūrimą ir eksportą. Taip pat siekiant, kad šalių įmonės galėtų sėkmingai eksportuoti, jos turi būti konkurencingos tarptautinėje rinkoje. Daugelio naujųjų ES šalių, taip pat ir Lietuvos, vienas pagrindinių konkurencingumo veiksnių buvo pigi kvalifikuota darbo jėga (Ginevičius, 2005). Tačiau didėjant emigracijai ir augant darbo užmokesčiui, šis pranašumas prarado savo reikšmę. Siekdamas išlikti konkurencingomis, valstybės turi skatinti SVV įmones gaminti ir teikti turinčią paklausą užsienyje produkciją ir paslaugas, taip pat remti tarptautinę vietinę kooperaciją ir klasterių kūrimą, skatinti didelę pridėtinę vertę kuriančių pramonės šakų, kuriose taikomos naujos technologijos, plėtrą, remti technologijų ir inovacijų kūrimą bei įsisavinimą.

Išvados

1. Naujųjų ES šalių gamybinio pajėgumo, ekonomikos augimo, ekonominio išsivystymo lygio analizė, remiantis BVP rodiklio pokyčiais, parodė, kad ketverių metų narystės ES laikotarpis yra per trumpas, pavyti ES senbuvų ekonominį lygį. Atsižvelgiant, kad 2003–2007 m. galima priskirti ekonominio augimo ciklui, naujųjų ES šalių išsidėstymas pagal BVP, tenkantį 1 gyventojui, nesikeitė. Lyderėmis išliko Kipras, Slovėnija ir Malta, kurių analizuojamas rodiklis viršijo sąrašo pabaigoje esančių Baltijos šalių BVP, tenkantį 1 gyventojui, du kartus. Nepaisant to, kad analizuojamu laikotarpiu Baltijos šalių BVP, tenkančio 1 gyventojui, vidutiniai augimo tempai viršijo kitų naujųjų ES šalių rodiklio augimo tempus 2–3 kartus, Estija, Lietuva ir Latvija išliko ekonomiškai silpniausiomis. BVP, tenkančio 1 gyventojui, augimo tempų analizė leidžia daryti išvadą, kad kuo mažesnis rodiklis, tuo didesnis jo augimo tempas ir ekonominis šalies potencialas. BVP rodiklis aukščiausias ir stabiliausias šalių, turinčių tvirtą specializaciją – turizmą.
2. Analizuojamu laikotarpiu mažiausia infliacija buvo ekonomiškai stipriausiose naujosiose ES

šalyse: Maltoje, Kipre, Čekijoje ir Lenkijoje. Ekonomiškai silpniausios, nors ir sparčiausiu ekonomikos augimu pasižymėjusios, Baltijos šalys susidūrė su infliacijos didėjimo problema, kuri Latvijai ir Lietuvai tapo euro įvedimo kliūtimi. Pagrindinėmis infliacijos augimo priežastimis laikomos sparčiai pasaulyje brangusios kuro kainos, mažos indėlių palūkanos, išaugęs darbo jėgos mobilumas.

3. Narystė ES palankiausiai darbo rinkos problemų sprendimui pasinaudojo Lietuva ir Lenkija, kuriose nedarbo lygio rodiklis per analizuojamą laikotarpį sumažėjo atitinkamai 8,2 proc. ir 10,1 proc. Analizuojamu laikotarpiu visose nagrinėjamose valstybėse, išskyrus Vengriją, nedarbo lygis absoliučiai ir vidutiniškai mažėjo. Tai sąlygojo vienoje šalyse lėtesnis, kitose spartesnis ekonomikos augimas, atsivėrusios naujos darbo rinkos, auganti emigracija. Nedarbo lygis mažiausiai kito Maltoje ir Kipre.
4. Tik dviejų naujųjų ES šalių (Maltos, Slovėnijos) prekybos balansai analizuojamu laikotarpiu buvo teigiami. Kitų aštuonių naujųjų ES narių importas viršijo eksportą, prekybos balansas buvo neigiamas. Didžiausios eksporto ir importo apimtys būdingos šalims, pasižyminčiomis didesniu plotu ir gyventojų skaičiumi. Didžiausios eksporto apimtys buvo Lenkijoje ir Vengrijoje, mažiausios – Kipro ir Maltos. Importas sparčiausiai augo į Latviją, Slovakiją, Lietuvą. Prekybos balanso rodiklio analizė parodė, kad teigiamas prekybos balansas priklauso nuo šalies gebėjimo konkuruoti užsienio rinkose, ką sėkmingiausiai iš visų naujų narių darė tiek gyventojų skaičiumi, tiek plotu mažiausia valstybė Malta. Naujųjų šalių eksportas 2003–2007 m. visame ES-27 eksporte sudarė vidutiniškai 4,68 proc., o importas – 6,4 proc. nuo bendro ES-27 importo.
5. Ištyrus tiesioginių užsienio investicijų dinamiką, nustatyta, kad Lietuvoje, Latvijoje, Kipre ir Vengrijoje TUI absoliučiai ir vidutiniškai didėjo. Viso to priežastis – spartus šių ES šalių ekonomikos augimas, investicinės aplinkos gerinimas ir užimtumo lygio didėjimas. Didžiausi TUI srautai 2003 m. buvo Lenkijoje, Slovakijoje, Vengrijoje. 2007 m. didžiausias TUI srautas užregistruotas Slovakijoje, Lenkijoje ir Čekijoje. Mažiausios TUI apimtys Baltijos šalyse rodo, kad augančios ekonomikos variklis buvo didėjančios vartojimo išlaidos.
6. Analizuojamu laikotarpiu naujosios ES šalys išnaudojo tarptautinių rinkų galimybes, mažindamos nedarbo lygį ir skatindamos ekonominį augimą. Didžiausią ekonominį potencialą turėjusioms Baltijos šalims iššūkiu tapo auganti infliacija ir negebėjimas konkuruoti tarptautinėje preky-

boje. Šių problemų sprendimui Baltijos valstybės galėtų naudoti tokias priemones kaip investicijų skatinimas, fiskalinės priemonės, dialogas su visuomene ir racionalių lūkesčių formavimas, verslo mokesčių mažinimas.

Literatūra

- Asiedu, E. (2004). The Determinants of Employment of Affiliates of US Multinational Enterprises in Africa. *Development Policy Review*, Vol. 22, Issue 4.
- Atkočiūnienė, Z. O. (2006). Informacijų ir žinių vadyba informacijos ir komunikacijos mokslų sistemoje. *Informacijos mokslai*, 23, p. 22–29.
- Beržinskienė, D., Martinkus, B. (2005). *Lietuvos gyventojų užimtumo ekonominiai aspektai*. Kaunas: „Technologija“.
- Blanchard, O. (2007). *Makroekonomika*. Vilnius: Tyto alba.
- Butautas, D. A. (2008). *Infliacijos valdymo sprendimai vyriausybės lygmeniu*. Vilnius.
- Epping, R. Ch. (1995). *Pasaulio ekonomikos ABC: Septyniolika dešimt viena ekonomikos sąvoka, galinti pakeisti jūsų požiūrį į pasaulį*. Kaunas: Litterae Universitatis.
- Ginevičius, R. ir kt. (2005). *Eksporto ir investicijų plėtra Lietuvoje*. Vilnius: Technika.
- Krugman, P., Wells, R. (2006). *Macroeconomics*. New York: Worth Publishers.
- Kvainauskaitė, V. (2004). *Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai*. Kaunas: „Technologija“.
- Lukoševičius, V., Stankevičius, P. (2003). *Teorinė ekonomika*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas
- McConnell, R., Brue, S. (2008). *Economics: principles, problems, and policies*. Boston: McGraw-Hill.
- McGrath, P. T. (1999). *Tarptautinės ekonomikos pagrindai*. Vilnius: Margi raštai.
- Piggott, J., Cook, M. (2006). *International Business Economics. A European Perspective*. Palgrave: Macmillian.
- Samuelson, P., Nordhaus, D. (1999). *Macroeconomics: a version of economics*. New York: McGraw-Hill.
- Skominas, V. (2006). *Makroekonomika*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
- Snieška, V. (2005). *Makroekonomika*. Kaunas: „Technologija“.
- Europos Sąjungos oficialusis leidinys. *Rezoliucija dėl tiesioginių užsienio investicijų (TUI) poveikio Afrikos, Karibų jūros ir Ramiojo vandenyno valstybėms*. Eur-Lex [žiūrėta 2009-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:058:0026:0028:LT:PDF>>.
- Evans, K. *Attracting Foreign Direct Investment for Development*. Global Forum on International Investment [žiūrėta 2009-03-15]. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/dataoecd/54/25/2764407.pdf>>.
- Foreign Direct Investment Policy. *Government of India* [žiūrėta 2009-04-05]. Prieiga per internetą: <http://dipp.nic.in/publications/fdi_policy_2006.pdf>.
- Hansen, M. (2007). *Inflation and its causes in the Baltic states* [žiūrėta 2009 04 25]. Prieiga per internetą: <<http://www.baltictimes.com/news/articles/19065/>>.
- Hoover, K. D. Phillips curve. *The concise encyclopedia of economics*. [žiūrėta 2009-07-19]. Prieiga per internetą: <<http://www.econlib.org/LIBRARY/Enc/PhillipsCurve.html>>
- Kareivaitė, R., Tamašauskienė, Z. (2007). Nedarbo ir infliacijos priklausomybės įvertinimas. *Ekonomikos ir vadybos aktualijos 2007: septintoji studentų mokslinių darbų konferencija* [žiūrėta 2009-05-20]. Prieiga per internetą: <<http://www.smf.su.lt/documents/konferencijos/SMD%20konferencija/2007/Ekonomikos%20ir%20vadybos%20aktualijos07.pdf>>.
- Lauwrence, D. G. (2007). Summary notes from the Beyond GDP conference [žiūrėta 2009-06-14]. Prieiga per internetą: <<http://www.beyond-gdp.eu/proceedings.html>>.
- LR žemės ūkio ministerija. Tarptautinė prekyba daro įtaką ES žemės ūkiui [žiūrėta 2009-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.zum.lt/documents/BZUP/13%20Tarptautine%20prekyba.pdf>>.
- Rummery, S. (2002). What is the relationship between price inflation and the unemployment rate? *Ask the expert*. [žiūrėta 2009-07-19]. Prieiga per internetą: <http://www.tracer2.com/admin/uploadedPublications/180_tlmrexpert0211.pdf>.
- Trade, by Member State, total product - value in EUR bn and share [žiūrėta 2009-04-15]. Prieiga per internetą: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=en&pcode=tet00038>>.
- Vanags, A. (2007). *Inflation in Latvia: causes, prospects and consequences* [žiūrėta 2009 04 25]. Prieiga per internetą: <www.biceps.org/files/Inflation%20report%20II%20BICEPS%20web%20page%20>.
- Veitas, V. Tiesioginių užsienio investicijų įvadas ir pasaulinė praktika. *Ekonominių tyrimų centras* [žiūrėta 2009-02-21]. Prieiga per internetą: <www.erc.lt/get.php?f.448>.
- Wilkinson, F. Inflation and employment: is there a third way. *Cambridge Journal of Economics* 2000/24. [žiūrėta 2009-06-10]. Prieiga per internetą: <<http://cje.oxfordjournals.org/cgi/reprint/24/6/643?maxtoshow=&HITS=10&hits=10&RESULTFORMAT=1&andorexactitle=and&andorexactitleabs=and&fulltext=unemployment+rate+inflation&andorexactfulltext=or&searchid=1&FIRSTINDEX=0&sortspec=relevance&resourcetype=HWCIT>>.

Changes of the Main Macroeconomic Indicators of the New European Union Countries in Integrated Market

Summary

The present research work deals with the main macroeconomic indicators of the new European Union countries (EU-10) in 2003–2007 and provides tendencies of economic differentiation change. The theoretical part of the research work defines the key macroeconomic indicators: gross domestic product, inflation level, unemployment level, international trade balance, and foreign direct investment. The analytical part of the research work analyses dynamics of the main macroeconomic indicators of the new EU members in 2003–2007 as well as investigates the factors that had an impact on changes in indicators. In order to evaluate the economic development of the countries, macroeconomic indicators of the new EU countries are compared with average macroeconomic indicators of the old EU members.

The analysis concerning industrial power, economy growth and economic development level of the new EU countries showed that four-year period of membership in EU is too short to come to the economic level of the old EU members. Among the leaders remain Cyprus, Slovenia and Malta. Average rates of growth of gross domestic product (GDP) per capita in the Baltic States exceeded growth rates of other new countries two or three times; Estonia, Lithuania and Latvia remained the economically weakest countries. The analysis of growth rates of GDP per capita suggests a conclusion that the smaller index, the bigger is its growth rate and economic state potential. The highest and largest GDP index is in those countries that have strong specialization: tourism.

The smallest inflation rate was in the economically strongest new EU countries, i.e. Malta, Cyprus, Czech Republic and Poland. The Baltic States, the economically weakest countries, although they were characterized by the fastest economic development, faced the problem of growing inflation rate, which became an obstacle for euro introduction in Lithuania and Latvia. The main reasons for growing inflation rate are supposed to be increased fuel prices all over the world, small deposit interests, and increased mobility of labour force.

Lithuania and Poland have used advantages of EU membership the best, solving problems of labour market.

Unemployment level in these countries decreased the most during the researched period. Unemployment level decrease was total and average in all new EU members except Hungary. It was influenced by growth of economy, which was quite slow in some countries and a little bit faster in others. Opportunities of new labour markets, increase of emigration also had an impact. Unemployment level had been changing the least in Malta and Cyprus during the researched period.

Only two new EU countries (Malta and Slovenia) had positive trade balance. Import exceeded export in all other eight countries and as a result their trade balances were negative. Countries with bigger population and area were characterized by bigger import and export. Exports of Poland and Hungary were the biggest, whereas those of Cyprus and Malta were the lowest. Import was increasing the most in Latvia, Slovakia and Lithuania. Analysis of trade balance revealed that positive trade balance is a result of country's capability to compete in foreign markets. Still and all, the most competitive was Malta, which population and area are the smallest.

Total and average FDI were increasing in Lithuania, Latvia, Cyprus and Hungary. The main reasons were growth of economy, development of investment atmosphere and increase of employment level. In 2003 most FDI were received by Poland, Slovakia, and Hungary. In 2007, most FDI were attracted by Slovakia, Poland and Czech Republic. The lowest FDI in the Baltic States shows that growth of economy was based on growing consumption expenditures.

New EU countries used possibilities of foreign markets in decreasing unemployment level and inducing growth of economy. Despite the largest economic potential, the Baltic States faced increasing inflation and competitive disability in foreign trade. When solving these problems, the Baltic States should promote investment, use fiscal tools, keep dialogue with society forming rational expectations, decrease business taxes.

Keywords: new EU countries, macroeconomic indicators, integrated market competitiveness.